

„Isten az én szívemben lakik”

Gárdonyi- emlékév a száz éve elhunyt író tiszteletére

„A falak ereje nem a kőben vagy, hanem a védők lelkében.” Gárdonyi Géza *Egri csillagok* című regényének e vallomásos mondata, korokon átívelő igazsága, az egri várostrom során elhangzó Dobó István-i bölcsesség ma is szíven üt bennünket, magyarokat. Rádöbbenünk, mennyire igaz ez egész történelmünkre, és mennyire aktuális morális vonatkozásban jelenünkre is.

A száz éve elhunyt Gárdonyi Géza centenáriumi ünnepeinek is ez a vezető gondolata az idén. Hiszen a nemzetvédelem a lélek, a lelkiismeret nagy próbája békés és békétlen időkben is, és figyelmeztet: az ember test és lélek egysége, de a testben az Isten által teremtett lélek az útmutató, a vezérlő erő. Ez az erő, e felismerés vezette Gárdonyit is, aki – mint azt nyughelyén, az Egerben tartott megemlékezésen Lengyel Gyula erdőteleki plébános megfogalmazta – az önkeresés, a magára találás, az Isten vezérelte útra lelés kemény stációit járta végig Isten- és igazságkereső életének első 35 évében, kántortanítói, újságírói szolgálatainak sűrűn váltakozó helyszínein. A klasszikusok, a lélekből élő misztikusok útját követve lett érett krisztushívő. Ellentétben számos kortársával, lélekből igyekezett élni. Nem, mint a „világ”, hanem mint a „világosság fia”. Végül alkotói személyisége életének záró szakaszában, Egerben teljesedett ki (az „egri remetében”, az alkotás perceiben a transzcendenciába zárkózó, csak a tetőablakon beáramló fény sugara- it beengedő íróban). Megfogalmazódott az Egerben, Kálon, Devecserben megtartott emlékünnepeken is, hogy a szülői ház döntően befolyásolta lelki alkatát,

írói, lélekemberi kiteljesedését, hiszen a hazafiasságot, a rendíthetetlen helytállást apjától, az evangélikus Ziegler Sándortól (Kossuth fegyvergyárosától, aki az 1848/49-es szabadságharcban vagyontát a nemzeti küzdelem támogatására ajánlotta fel), későbbi mély vallásosságát pedig katolikus édesanyjától, Nagy Teréziától „örökölte”, vette át és tette élete vezérlő erejévé. Fia, Gárdonyi Sándor úgy emlékezett apjára, hogy utolsó napjaiban a zárando-

kok által kedvelt keresztény himnuszt énekelte: *Közelebb, közelebb, Uram, Hozzád./ Boldogan ölelem kereszted át...* S utolsó szavai voltak: „Az Isten az én szívemben lakik” – mint azt Keller Péter, Gárdonyi dédunokája, szellemi örökségének őrzője osztotta meg a megemlékezéseken. És ő mutatott rá: a Jézus-követő Gárdonyi azért is volt képes szent hivatását gyakorolni, mert az írásművészettel kapcsolá-

„Boldogan ölelem kereszted át...”

tos fogalmakat transzcendens vonatkozásban értelmezte. A nyelvben nem emberi, társadalmi képződményt és nem is szabályrendszerrel látott, ami alkalmas eszköz lehet Isten szavainak közvetítésére is, hanem azt állította, hogy kifejezetten Isten szavainak közvetítésére teremtett. S vallotta: író csak az, aki Isten teremtő munkájából részt vállal. Mert Gárdonyi a műalkotást nem a művésztől, az embertől eredezteti, hanem a Szentlélektől: „a szent szellő

mindenkit megérinthet” – írja az *Ida regényében*. Gárdonyi szerint az ember „agyagedénybe zárt Isten-sugár”. Ebből kiindulva számára az irodalom az Isten-sugár mentén kialakuló párbeszéd író és olvasó között. Sík Sándor írta róla: „Gárdonyi számára az írás szent hivatás, embertestvéri szolgálat.” volt. Jókai Anna pedig megállapítja: Gárdonyi ezt az isteni sugallatot képes olyan formában továbbadni, hogy az olvasó is megérezze az érintést, vagyis Gárdonyi szavaival azt a „szent rezgést”, amit az író érzett az alkotás pillanataiban. És még hozzáfűzhetjük ehhez Kúspér Juditnak, az egri Eszterházy Károly Katolikus Egyetem docensének értékelését: „Az a rezgés, amit Gárdonyi emleget, lehetővé teszi, hogy megértsük a múltat, megéljük a jelent és nyitottak legyünk a jövő felé.”

E gondolatokhoz kapcsolódik a Devecserben (az író tanítói állomásainak egyik helyszínén) megtartott jubileumi összejövetelen Balázs Géza nyelvész professzor megállapítása: „Gárdonyi nyelvész és nyelvművelő is volt”. A kódexirodalom nyelvtől a tájzólásokig kiterjedt megfigyeléseket végzett. Hét idegen nyelven beszélt, és ismert majdnem minden magyar tájzólást. Nyelvművelő tevékenységével megelőzte Kosztolányit, aki nagyra értékelte – manapság kevésbé emlegetett – melegséget sugárzó, szelíd, emberközeli és szakrális fényű verseit.

A Gárdonyi életével, munkásságával foglalkozó írások, összefoglalók gyakran úgy mutatják be a rendkívül sokoldalú (író, költő, drámaíró, újságíró, pedagógus) alkotót, mint aki bezárkózott saját önköreibe, (magyar és szakrális) missziójába, pedig Gárdonyi rendkívül nyitott volt a világ felé, a világirodalom felé is. Igaz, kritikusan és mindig elgondolkodtatóan olvasói irányában, mint arra Cs. Varga István irodalomtörténész nemrég rámutatott a devecseri Gárdonyi-konferencián *Gárdonyi és Dante* c. előadásában. Ebbéli törekvéseinek egyik állomása volt, amikor lefor-

dította Dante *Divina Commediájának* Pokol fejezetét, s a Feszty-körkép példáját követve megtervezte és megvalósította a Pokol körképét, mintegy felhívást intézve Dante gondolataival kora emberéhez, kora magyarjaihoz. Ugyan a Pokol körkép a Városligetben 1896-ban kudarcot vallott, ahogy az életrajzi összefoglalókban olvasható, de Gárdonyit nem törte le, tovább dolgozott kora magyarságának megszólításán. Egész életművével, nagyvívű regényei főhőseinek áldozatos példájával – mintegy megelőlegezve Németh László „*emelkedő nemzet*” gondolatát – a nemzet felemelkedéséért küzdött. Devecserben írta a *Fel nagy öröme* kezdetű, mára népénekké vált karácsonyi énekversét, melynek dallamát is ő szerezte, s amely e gondolatok jegyében buzdít a lelki felemelkedésre. A devecseri templom falán emléktábla örökíti meg ezt. A jubileumi megemlékezés keretében itt rendezett kórustalálkozóval is megidéztek az író emlékét.

A Gárdonyi- emlékév során a megemlékezések, konferenciák, kiállítások, koncertek száma határainkon túlra is kiterjedő méreteket ölt. Ennek sorában eddig a Gárdonyihoz kötődő 21 település közül Kálon, Veszprémben, Szegeden, Fonyódon, Csurgón, Egerben, Sályban, Devecserben már tartottak megemlékezéseket, s Győr, Karád, Szőlősgyőrök, Taktaharkány, Arad, a felvidéki Rimaszombat, az ELTE, a Nagyvárad Partiumi Keresztény Egyetem képviselőiben is készülnek ünnepegekre. Kiemelendő, hogy Devecserben 2018-ban megalakult a *Gárdonyi Géza Emléktársaság*, amely az író szellemi örökségének ápolását tűzte ki céljául, Szőlősgyőrökön pedig 2015-től Gárdonyi írásainak kedvelt hőse, Göre Gábor nevével humorkonferenciákat szerveznek jeles előadókkal, kezdetben Bíró László, majd Varga László püspök atyák védnöksége alatt. Több Gárdonyi-településen pedig iskola viseli az író nevét, s a diákokat is bevonták az emlékév programjaiba különböző pályázatokkal, vetélkedőkkel.

Toldi Éva